

Olga Jabłonko
Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja”
we Wrocławiu

ZNACZENIE ETYKI ZAWODOWEJ W PRACY ANDRAGOGA

Wprowadzenie

Niniejsze rozważania stanowią próbę omówienia istotnych kwestii dotyczących problemów etycznych i refleksji natury moralnej skupionej wokół nauczycieli dorosłych. Problematyka ta nabiera szczególnego znaczenia w zawodach, wywierających ogromny wpływ na jednostki i całe grupy społeczne¹. Nauczyciel dorosłych ma być źródłem wiedzy, wartości etycznych, posiadać doświadczenie społeczne i życiowe przydatne we wciąż zmieniającej się rzeczywistości. W tym celu przydatne stają się mu umiejętności w zakresie uczenia sztuki wartościowania, odnajdywania i tworzenia sensu w świecie nastawionym na konsumpcję, technicyzację, brak tolerancji wobec drugiego człowieka czy licznych zagrożeń i niepewności. Jednakże, aby uczyć tej sztuki wartościowania powinien on sam zrozumieć głębię złożoności działania pedagogicznego jako jedyne *sui generis* działania, gdzie człowiek czyni coś człowieczego z drugim człowiekiem². Stale trzeba wzbogacać własną wiedzę o świecie a zarazem udoskonalać własny system wartościowania tego, co dobre oraz tego, co piękne. Wówczas można mówić o dynamicznym rozwoju osobistych wartości danego nauczyciela, gdy zostanie w nim zaszczerpione – przez innych lub przez niego samego – stałe dążenie do stawania się mądrzejszym, lepszym, wrażliwszym naprawdę, dobro i piękno, a zarazem do czynienia innych takimi³.

W szczególności właśnie oni zobowiązani są jak najlepiej służyć społeczeństwu swoją postawą, wiedzą oraz umiejętnościami. W procesie nauczania sfera moralności jest niewątpliwie istotna, ponieważ wartości się przyjmuje, przeżywa i realizuje. Wprowadza się je w życie, w przestrzeń ich urzeczywistniania i to w skalach zarówno danego człowieka, jak

¹ T. Lewowicki, *Przemiany oświaty. Szkice o ideach i praktyce edukacyjnej*, Warszawa 1997, s. 125.

² H. Kwiatkowska, *Nauczyciel w sytuacji zmieniającej się szkoły [w:] Pedagogika ogólna i subdyscypliny*, L. Tuross Warszawa 1999, s. 492.

³ W. Okoń, *Wszystko o wychowaniu*, Warszawa 2009, s. 247.

i społecznych⁴. Wartości moralne zatem odzwierciedlają to, co ważne, cenne, stanowiące fundament formułowania celów i norm⁵.

W dalszym ciągu poszukujemy odpowiedzi na istotne pytanie o sposób istnienia wartości, o ich samodzielność lub zależność od ludzkiej świadomości. Według niemieckiego socjologa, etyka i filozofa Maxa Schelera (1874-1928), świat wartości jest jeden i niezmienny, a zmienne są tylko ludzkie wyobrażenia o wartościach, ludzka świadomość aksjologiczna. Wszak jednostka ludzka wobec wartości znajduje się w pozycji zewnętrznego obserwatora. Z kolei nasz stosunek do wartości może być tylko receptywny⁶. Dalej twierdził Scheler, poznawanie wartości moralnych i wcielanie ich w życie dokonuje się poprzez „uczenia się dobra” poprzez uzyskiwanie „wglądu w to, co dobre. „Człowiek musi wpierw – pisał – uczyć się mniej lub bardziej na ślepo, obiektywnie słusznie i dobrze chcieć i działać, zanim będzie mógł uzyskać wgląd w to, co dobre, jako dobre i będzie w stanie na podstawie owego wglądu chcieć tego, co dobre i urzeczywistnić je”⁷.

Najważniejszymi są wartości niematerialne, tzw. duchowe, czyli uniwersalne, ogólnoludzkie, takie, jak: prawda, dobro i piękno (w rozumieniu klasycznym), a w rozumieniu współczesnym – humanizm, godność człowieka, szacunek, tolerancja, odpowiedzialność, wolność, solidarność międzyludzka. Wartości bowiem wyrażają to, „co być powinno” i „czego pragniemy”. Wpisują w rzeczywistość, pewien „stan ostateczny”, ukazują to, co istotne i do czego warto dążyć. Są filarami, na których opiera się życie społeczne i osobiste, a także stanowią fundamentalny element ludzkich postaw i przyjętego stanowiska⁸. Trudno chyba wyobrazić sobie nauczyciela, który w swojej pracy nie odwoływałby się do owego zbioru wartości.

Etyka w pracy andragoga

W ramach uniwersalnej etyki obowiązującej wszystkich ludzi, każda profesja posiada własną etykę, będącą uzupełnieniem i dopełnieniem ogólnoludzkiej etyki. Pod pojęciem etyki zawodu pojmuje się zespół norm określających, jak z moralnego punktu widzenia powinni zachowywać się przedstawiciele danego zawodu. Bądź są to spisane normy odpowiadające na pytanie, jak ze względów moralnych przedstawiciele danego zawodu powinni, a jak nie powinni postępować⁹. Dlatego tak ważna w pracy nauczyciela dorosłych jest postawa etyczno-moralna. Praktyka pedagogiczna wymaga od niego wrażliwości moralnej, gdyż dokonuje on wyborów, kierując się własnymi wartościami i najwyższą powinnością

⁴ J. Homplewicz, *Sposoby pojmowania wartości*, „Wychowawca” nr 4, 1999, s. 19.

⁵ K. Olbrycht, *Wychowanie a wartości* [w:] *Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne*, pod red. T. Kukołowicz, Lublin, 1997, s. 45.

⁶ M. Scheler, *Resentyment a moralność*, tłum. J. Garewicz, Warszawa 1997. Zob.: J. Tischner, *Myslenie według wartości*, Kraków 2000.

⁷ M. Scheler, *Pisma z antropologii filozoficznej i teorii wiedzy*, przekł. S. Czerniak, A. Węgrzecki, Warszawa 1987, s. 268.

⁸ M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej*, Lublin 1999, s. 393.

⁹ I. Lazari-Pawłowska, *Etyki zawodowe jako role społeczne*, w: I. Lazari-Pawłowska, *Etyka. Pisma wybrane*, wybór P. Smoczyński, Wrocław 1999, s. 84.

wobec dorosłych uczniów. Dlatego społeczeństwo wymaga, aby nauczyciele reprezentowali wysoki poziom etyczny nie tylko w pracy, ale też w życiu prywatnym.

Jednym z istotnych zadań andragoga jest wspomaganie ludzi dorosłych w edukacyjnym samorozwoju, wspieranie ich w zdobywaniu nowej wiedzy i umiejętności, a także pomaganie im w dochodzeniu do coraz wyższych stadiów dojrzałości, a nie pouczanie i nau czanie¹⁰. Ma on przede wszystkim pełnić funkcję doradcy całożyciowego, trenera czy coacha. Powinien być dla uczniów człowiekiem krytycznym, wrażliwym, taktownym i „współpracownikiem”. Pełnić ma rolę informatora, konsultanta, tutora, eksperta, animatora oraz opiekuna społecznego. Jak mawiał polski filozof i prakseolog Tadeusz Kotarbiński (1886-1981) autor „Traktatu o dobrej robocie”, to wzór ludzkiego postępowania najbardziej godny szacunku, łączący w sobie życzliwość wobec wszystkich ludzi, odwagę, rzetelność, uczciwość, wrażliwość, prawdomówność¹¹. Andragog zatem przestaje być już tylko przekazicielem wiedzy, ale staje się osobą, stwarzającą osobie dorosłej warunki, aby mogła rozwijać swój potencjał, umiejętności, zainteresowania¹².

Andragog powinien odznaczać się określonymi predyspozycjami osobowościowymi, takimi, jak: sumienność, rzetelność w pracy, cierpliwość, odpowiedzialność, wyrozumiałość, prawość, tolerancja i empatia. Jest on nie tylko mistrzem w swojej dziedzinie, posiadającym dogłębną wiedzę pedagogiczną i psychologiczną, ale przede wszystkim charakteryzuje się wszechstronnie rozwiniętą osobowością i posiada głęboko humanistyczny system wartości¹³. Można zatem przyjąć, że wartościami ustanawiającymi zawodową etykę nauczycielską jest nie tylko wychowanie człowieka mądrego, zaufanie ucznia do nauczyciela i lojalność wobec wychowanków¹⁴, ale także otwartość na drugiego człowieka, poszanowanie godności, altruizm, empatia, odwaga, szczerłość, prawdomówność oraz traktowanie ucznia-wychowanka jako podmiotu, a nie przedmiotu. Wspierać uczniów emocjonalnie, wzmacniać poczucie ważności, akceptacji, bycia potrzebnym, inspirować do przewyższania problemów życiowych oraz dostarczać konkretnej pomocy¹⁵. Zaspokajając indywidualne potrzeby edukacyjne.

Słusznie zauważa Janusz Tomiło, iż profesjonalizacja zawodu andragoga polega na podnoszeniu poziomu wiedzy i umiejętności zawodowych, dbałości o poziom etyczny, ich dążeniu do efektywności oddziaływań edukacyjnych, a przede wszystkim budowaniu świadomości ważności pracy wśród dorosłych¹⁶. Z jednej strony andragog jest postrzegany jako organizator i kierownik procesów edukacyjnych, z drugiej zaś jego profesjonalizm ma

¹⁰ M. Marczuk, *Pracownicy i działacze oświaty dorosłych*. [w:] *Wprowadzenie do andragogiki*, T. Wujek, Warszawa 1996, s. 343.

¹¹ T. Kotarbiński, *Pisma etyczne*, pod red. P. Smoczyńskiego, Wrocław-Warszawa 1987, s. 377-379.

¹² J. Semków, *Nauczyciel andragog wobec wyzwań cywilizacyjno-kulturowych współczesnego świata*. [w:] *Nauczyciela andragog u progu XXI wieku*, W. Horyń, Wrocław 2002, s.31.

¹³ E. Fryckowski, *Etyka a rozum pedagogiczny – problemy moralne profesji nauczycielskiej* [w:] *Krytyka rozumu pedagogicznego*, pod red. S. Sarnowski, Bydgoszcz 1993, s. 149-150.

¹⁴ T. Ptak, *Pomoc nauczyciela w wyborze wartości moralnych* [w:] *Etyczny wymiar edukacji nauczycielskiej*, pod red. A. Rumińskiego, Kraków 2004, s. 86.

¹⁵ St. Kawula, *Wsparcie młodzieży* [w:] *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, pod red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999, s. 399.

¹⁶ J. Tomiło, *O wychowaniu dorosłych. Szkice i rozważania*, Pułtusk 2008, s. 91, s. 194.

opierać się na istonej formie kontaktu międzypodmiotowego w ramach którego, dzięki intencjonalnej relacji łączącej go z uczniem, kieruje się ku wartościom zarówno intelektualnym, światopoglądowym, jak i moralnym oraz estetycznym pomagającym kreować ład indywidualnego i społecznego życia człowieka¹⁷.

Na jego pracę wpływ mają następujące czynniki: ziemność świata, a tym samym konieczność uczestniczenia w jego zmienianiu, rozwój nauki, techniki, rewolucja informatyczna, konieczność wspomagania młodych ludzi w kształtowaniu ich orientacji życiowych ukierunkowanych na przyszłość oraz przemiany w systemach wartości, zwłaszcza relatywizm i konsumpcjonizm¹⁸. Ale jednak, aby nadążyć za tymi transformacjami trzeba stale wzbogacać własną wiedzę o świecie a zarazem udoskonalać własny system wartościowania tego, co dobre oraz tego, co piękne. Wówczas można mówić o dynamicznym rozwoju osobistych wartości danego nauczyciela, gdy zostanie w nim zaszczerpione – przez innych lub przez niego samego – stałe dążenie do stawania się mądrzejszym, lepszym, wrażliwszym na prawdę, dobro i piękno, a zarazem do czynienia innych takimi¹⁹.

Współczesny andragog to osoba prowadząca z dorosłymi wielostronną działalność edukacyjną, informacyjną, instruktażową, konsultacyjną, mediacyjną, terapeutyczną, wychowawczą, doradczą, kulturalną mającą na celu:

- pomaganie w zrozumieniu sytuacji życiowych,
- podsumowanie i objaśnianie możliwych do osiągnięcia celów życiowych i kompetencji uznawanych przez nich za niezbędne,
- sugerowanie adekwatnych do nich programów i niesienie pomocy w ich realizacji,
- pomoc w świadomym i autonomicznym korzystaniu z wartości edukacji i usuwaniu barier,
- doradzanie w kształtowaniu odpowiednich postaw i zachowań w różnych, sytuacjach życiowych i zmieniającej się rzeczywistości²⁰.

Ponadto szerzenie tzw. „edukacji aksjologicznej”, prowadzącej do świadomego wyboru wartości i określenia ich hierarchii jako fundamentu własnej filozofii życiowej²¹. Oczywiście ta „edukacja aksjologiczna” ma dotyczyć nie tylko uczniów, ale również nauczycieli. Wobec tego andragoga ukazuje się jako animatora, przewodnika, czyli osobę, na której uczeń dorosłych może polegać, kto nie zawiedzie, a doradzi.

Warto w tym miejscu odwołać się do andragogicznego modelu procesu uczenia się. Ścisłe koreluje on ze współczesną wizją andragoga. „Nauczyciel dorosłych (facylitator, konsultant, promotor zmiany) przygotowuje z wyprzedzeniem zestaw procedur angażujących uczących się w proces oparty na następujących elementach: przygotowanie ucznia, stworzenie klimatu sprzyjającego uczeniu się, stworzenie mechanizmów umożliwiających wspólne

¹⁷ A. M. de Tchorzewski, *Wielopłaszczyznowa odpowiedzialność nauczyciela*, [w:] *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, pod red. A.M. de Tchórzewski, Bydgoszcz 1998, s. 90.

¹⁸ Cz. Banach. *Nauczyciel* [w:] T. Pilch *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III, Warszawa, 2004, s. 551.

¹⁹ W. Okoń, *Wszystko o wychowaniu*, Warszawa 2009, s.247.

²⁰ M. Marczuk, *Pracownicy i działacze oświaty dorosłych*, [w:] *Wprowadzenie do andragogiki*, pod red. T. Wujek, Warszawa 1996, s. 338-339.

²¹ T.E. Dąbrowska, B. Wojciechowska-Charlak, *Między praktyką a teorią*, Lublin 1996, s. 27.

planowanie, diagnozowanie potrzeb edukacyjnych, formułowanie celów programu, projektowanie wzorów doświadczeń edukacyjnych, wdrażanie i ewaluacja²². Takie działanie andragoga koncentruje się na wspieraniu oraz pomaganiu uczniom dorosłym.

Tym samym andragog przyjmuje na siebie odpowiedzialność za to, jakim jestem nauczycielem dorosłych, jak i odpowiedzialność merytoryczną, dydaktyczną. Innymi słowy, chodzi tu o konkretne działanie w relacji interpersonalnej, czyli nawiązywanie kontaktu, budowanie relacji, stosowanie odpowiednich narzędzi, komunikację niewerbalną i werbalną, przekazywanie informacji wobec społeczeństwa²³.

Z odpowiedzialnością *stricte* wiąże się poufność oraz wzajemne zaufanie. Zachowanie milczenia na temat spraw osoby uczącej się świadczy o poszanowaniu jej godności²⁴. Ponadto pomiędzy nauczycielem dorosłych a uczniem nawiązuje się dialog, podczas którego przekazuje on takie wartości, jak: prawda, dobro, piękno, tolerancja. Są one filarami, na których opiera się życie społeczne i osobiste, a także stanowią fundamentalny element ludzkich postaw i przyjętego stanowiska²⁵. Trudno chyba wyobrazić sobie andragoga, który w swojej pracy, nie odwoływałby się do owego zbioru wartości. Sposób w jaki postępuje jest najlepszym wzorcem dla osób dorosłych. Jednak musi on być pod ustawiczną samokontrolą, ponieważ każde jego potknięcie zostaje zauważone. Dlatego nie może on postępować niezgodnie z głoszonymi poglądami, gdyż wówczas można stracić szacunek i zaufanie.

Ważnym aspektem w pracy z osobami dorosłymi jest więź między nauczycielem a dorosłym uczniem, ponieważ ma to istotny wpływ na przebieg procesu edukacji. Andragodzy, zwłaszcza ci zorientowani humanistycznie, uważają, że ciepła i życzliwa atmosfera w relacji nauczyciel – uczeń dorosły zapewnia takie warunki, aby uczniowie czerpali korzyści ze wzajemnej współpracy. Istotnym zatem jest indywidualne i podmiotowe podejście do ucznia dorosłego. Podmiotowość to fakt bycia sobą i prawo do bycia traktowanym, jak osoba. Podmiotem zaś jest ten kto inicjuje kontakt interpersonalny i podejmuje określony rodzaj aktywności²⁶. Z podmiotowością silnie łączy się godność i szacunek nie tylko dla siebie samego, ale również do innych ludzi. Podmiotowość pozwala aktywnie i świadomie uczestniczyć w rzeczywistości. Jednostka czuje, że jest indywidualnością²⁷. „Postępuj – nawoływał Kant – tak, abyś człowieczeństwo tak w twej osobie, jak też w osobie każdego innego używał zawsze jako celu, nigdy tylko jako środka”²⁸. W myśl tej maksymy moralne postępowanie powinno odznaczać się poszanowaniem wolności i godności ludzkiej jako autonomicznego celu.

W swojej pracy andragog zawsze powinien kierować się zasadą humanizmu, w myśl której najwyższą wartością moralną jest człowiek²⁹. Oznacza to tyle, co ukierunkowanie się

²² M.S. Knowlles, E.F. Holton III, *Edukacja dorosłych. Podręcznik akademicki*, Warszawa 2009, s. 107-120.

²³ A. Czerkawska, *Etyczny wymiar poradnictwa zawodowego*, Warszawa 2005, s. 29.

²⁴ W. Karawajczyk, *Kształcenie dorosłych w ujęciu andragogicznym*, [w:] „Colloquium” 1, 2009, s. 102.

²⁵ M. Nowak, *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, Lublin 1999, s. 393.

²⁶ J. Górniewicz, *Kategorie pedagogiczne*, Olsztyn 2001, s. 24-25.

²⁷ K. Zajdel, *Zmiany społeczne i ich konteksty interpretacyjne*, [w:] *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki. Wymiar teoretyczny i praktyczny*, pod red. R. Włodarczyka i W. Żłobickiego, Kraków 2011, s. 217.

²⁸ I. Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, przekł. M. Wartenberg, Kęty 2002, s. 73.

²⁹ M. Nijakowski, *Humanizm podstawą etyki zawodu nauczyciela* [w:] „Nauczyciel i wychowawca”, 1973 nr 3, s. 5.

na samego ucznia, tj. traktowanie go jako podmiotu, rozwijanie jego osobowości, uwrażliwienie na określone wartości moralne: człowiek i jego godność, sprawiedliwość, tolerancja, dobro, piękno, pokój, miłość, życie, rodzina, wyrozumiałość³⁰. Chodzi tu o budowanie i umacnianie wzajemnych relacji interpersonalnych nauczycieli – osoba dorosła, oraz realizowanie się w konkretnym zachowaniu i działaniu. Mówiąc słowami niemieckiego filozofa Martina Bubera (1878-1965) postacią bycia ludzkiego jest relacja dialogowa konstytuująca osobowe „ja” prowadzące dialog z drugim „ty”³¹. Autentyczny i oparty na empatii dialog to *sine qua non* procesu kształcenia. W systemie wartości etyczno-moralnych andragoga powinna znaleźć się tolerancja wobec osób różnej narodowości, rasy, wyznania czy poglądów. Staje się ona warunkiem *sine qua non* do kreowanie takiej atmosfery, gdzie osoba czuje się wolna, będzie mogła się otworzyć, budować siebie i poczuć się zaakceptowanym pod każdym względem, a to zapewne przyczyni się to do wzrostu zaufania. Ma on stworzyć przestrzeń zrozumienia, akceptacji, życzliwości a nie rywalizacji.

Kolejną istotną kwestią w pracy andragoga są jego kompetencje. Słusznie podkreślają teoretycy pedagogiki, że kompetencje są pewną kategorią podmiotową, mającą charakter dynamiczny i podlegającą przeobrażeniom w życiu człowieka. Ich jedną z fundamentalnych cech jest generatywność i transferowalność³². Jednakże w literaturze przedmiotu można napotkać różnorodne klasyfikacje kompetencji. Badacze z jednej strony wyróżniają takie kompetencje, jak: merytoryczne – dotyczące treści nauczanego przedmiotu, czyli nauczyciel staje się ekspertem i doradcą przedmiotowym, dydaktyczno-metodyczne dotyczą warsztatu pracy nauczyciela, a więc metod i technik nauczania i uczenia się, zwłaszcza aktywizujących, projektowych, nauczyciel staje się doradcą dydaktycznym oraz wychowawcze dotyczące różnorodnych sposobów oddziaływania na osoby dorosłe. Należą do nich takie umiejętności, jak: komunikacyjne, nawiązywania kontaktów interpersonalnych, rozwiązywania problemów danego wieku rozwojowego, a więc andragog pełni funkcję doradcy życiowego, edukacyjnego³³, działacza społecznego, kształtującego otwartość uczących się na współdziałanie ze środowiskiem społeczno – zawodowym i innowacyjną sprzyjającą stawarzaniu warunków do samorealizacji i samokształcenia³⁴. Z drugiej zaś mówi się o kompetencjach prakseologicznych, komunikacyjnych, współdziałania, kreatywnych, informatycznych i moralnych³⁵, albo o praktyczno-moralnych (interpretacyjne, moralne i komunikacyjne) oraz technicznych (postulacyjne, metodyczne, realizacyjne)³⁶.

Moim zdaniem, nadrzędną rolę w zawodzie nauczyciela dorosłych powinny odgrywać przede wszystkim kompetencje aksjologiczne. Zgadzam się z Wojciechem Drzędzdonem,

³⁰ J. Homplewicz, *Etyka pedagogiczna*, Warszawa 1996, s. 148.

³¹ M. Buber, *Problem człowieka*, tłum. J. Doktor, Warszawa 1993, s. 93.

³² K. Stech, *Kompetencje zawodowe nauczyciela – spojrzenie na problem*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, pod red. Krystyna Ferenz, Edward Kozioł, Wyd. Humanistyczno-Społeczne, Zielona Góra 2002, s. 14.

³³ W. Strykowski, *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, Poznań 2003, s. 32.

³⁴ K. Zawadzki, *Funkcje nauczyciela edukacji dorosłych*, [w:] *Edukacja dorosłych*, nr 3/2001 Łódź 2001, s. 36.

³⁵ K. Denek, *O nowy kształt edukacji*, Toruń 1998, s. 215-217.

³⁶ R. Kwaśnica, *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, pod red. Zb. Kwieciński, B. Śliwierski, Warszawa 2003.

że zbytnio się ich nie eskponuje³⁷, a przecież refleksja i rozwiązywanie problemów niezmiennie towarzyszą pracy pedagogicznej. Proponuję zatem następującą klasyfikację:

Rys. nr 1. Klasyfikacja kompetencji aksjologicznych

Opracowanie na podstawie: W. Strykowski, *Kompetencje*, op.cit., s. 23-25

Kompetencje aksjologiczne *explicité* wiążą się z odpowiedzialnością etyczną, respektowaniem norm etyczno-społecznych zarówno w pracy zawodowej, jak i w życiu osobistym³⁸. Dzięki temu potrafi przewidzieć skutki własnych czynów i staje się bardziej kreatywny, twórczy, otwarty oraz łatwiej odrzuca antywartości³⁹. Z drugiej zaś rozwija podmiotowość nie tylko osoby dorosłej⁴⁰, ale też swoją, wyrażającą się w jego samowiedzy pedagogicznej⁴¹. Innymi słowy: powinien być dla uczących człowiekiem krytycznym, wrażliwym, taktownym i „współpracownikiem” niż nauczającym *ex cathedra*. Chodzi tu o wychowanie przez pryzmat relacji międzyosobowej „Ja”, „Ty”, czyli widzenie siebie w świetle drugiego człowieka „Ja”, w „twarzy drugiego” (tzw. levinasowska epifania twarzy).

Nie mniej istotnym zagadnieniem staje się kwestia autorytetu moralnego nauczyciela. Autorytet (łac. *aucotratis*) definiuje się jako powagę moralną odnoszącą się do ogólnego uznania czyjejs powagi, wpływu, znaczenia lub człowieka, instytucji, doktryny cieszących się szczególną pozycją w jakiejś dziedzinie lub opinii pewnych ludzi⁴². Odzwierciedla on także społecznie cenione wartości, normy i zasady zgodnie, z którymi należałoby postępo-

³⁷ W. Drzeżdżon, *Etyczno-deontologiczne kompetencje nauczyciela-wychowawcy*, Studia Gdańskie, t. IV, s. 206.

³⁸ Opr. na podstawie W. Strykowski, *Kompetencje*, op. cit. s. 23-29.

³⁹ E. Kobylecka, *O kompetencjach aksjologicznych nauczyciela-wychowawcy*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, pod red. K. Ferenz, Wyd. Humanistyczno-Społeczne, Zielona Góra, s. 41-42.

⁴⁰ Zob.: M. Chodorowska-Chromiec, *Kompetencje nauczycieli do podmiotowego traktowania uczniów w wieku wczesnoszkolnym*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, pod red. K. Ferenz, Wyd. Humanistyczno-Społeczne, Zielona Góra, 2002, s. 149.

⁴¹ *Pedagogika społeczna; człowiek w zmieniającym się świecie*, pod red. Tadeusza Pilcha, Warszawa 1993, s. 181.

⁴² B. Marcińczyk, *Z badań nad autorytetem osobowym*, *Ruch Pedagogiczny* 1990 nr 1-2. Pojęcie autorytetu po raz pierwszy w Europie zdefiniował francuski myśliciel oświecenia Denis Diderot (1713-1784) w Wielkiej Encyklopedii Francuskiej z 1751 roku.

wać. Powstawanie autorytetu jest więc czynnikiem społeczno-historycznych zmian uwarunkowanych zapotrzebowaniem na określone wartości, znajdujące się u podstaw autorytetu, i tym samym pozwalające wyodrębnić jego różne typy i rodzaje⁴³. Wyróżnia się m.in. autorytety uznawane i odczuwane⁴⁴, merytoryczny, formalny i moralny⁴⁵. Jednym słowem, autorytet wspiera kodeks moralny, a wraz z nim normy zachowań prowadzące ku godnemu życiu i odpowiedzialności, a w przypadku kryzysu łagodzi zagrożenia i pomaga przetrwać. Odzwierciedla wartości istotne dla powstawania więzi międzyludzkich. Daje poczucie bezpieczeństwa, tożsamości każdej osoby oraz pełni funkcję społecznej rangi zawodu. Co w przypadku zawodu nauczyciela wydaje się ważne. W znaczeniu pedagogicznym definiuje się go jako wychowawczy wpływ osoby na jednostkę bądź grupę osób. Czynnikiem budującym czyjś autorytet powinno stać się poczucie misji, czyli absolutna jasność do czego się dąży i po co. Jeśli nauczyciel pojmuje, że jego powołanie nie polega wyłącznie na teoretycznym przekazywaniu wiedzy, ale przede wszystkim na przygotowaniu, wsparciu, pomocy osobom dorosłym do dalszego życia i to akceptuje, wówczas zrobi wszystko, żeby ją wypełnić. Będzie się dokszałcał, poszukiwał nowych form i metod przekazywania wiedzy, szanował swoich uczniów, wskazywał sposoby rozwiązania problemów. Wówczas stanie się autorytetem wśród swoich uczniów⁴⁶.

Słusznie zauważają pedagodzy, iż istotną rolę w zawodzie nauczyciela pełni „talent pedagogiczny”. Sprowadza się on nie tylko do zdolności wychowywania, ale też do łatwości nauczania i przekazywania określonych treści i dotyczy przede wszystkim bogactwa osobowości⁴⁷.

Zakończenie

Ważną rolę wśród andragogów odgrywa etyka zawodowa. Warto zatem podkreślić, że wobec nauczycieli wyodrębnią się postulatory etyczne w trzech kategoriach. Są to obowiązki moralne: względem uczniów i dotyczą poszanowania poglądów i cech osobowości, nakazują dyskrecję, takt, poszanowanie tajemnicy, względem rodziców i otoczenia społecznego, obejmują poszanowanie odrębnych światopoglądów, względem swojej grupy zawodowej, czyli m.in. koleżeństwo, pełne wykorzystanie pracy na rzecz szkoły, uczniów⁴⁸. Jedną z najważniejszych cech etyki zawodu nauczyciela wydaje się być również świadomość siebie i swojego systemu wartości. Rozpoczyna się ona od odpowiedzi na dwa fundamentalne i ważne pytania: *Jaki jestem?* i *Jaki jest mój system wartości?* Andragog jest nie tylko tym, który poszukuje nowych metod pracy, ale jest też człowiekiem o dojrzałej osobowości i dojrzałości

⁴³ I. Wagner, *Stalość czy zmienność autorytetów*, Kraków 2005, s. 58.

⁴⁴ A. Wejland, *Autorytet rodziców i rodzinna wspólnota wartości*, Studia socjologiczne, 1970, nr 3, s. 140-144.

⁴⁵ *Encyklopedia psychologii*, pod red. Wł. Szewczuk, Warszawa 1998, s. 27.

⁴⁶ St. Mika, *Mądrość, a nie strach buduje autorytet* [w:] „Psychologia w szkole”, 2006 nr 9, s. 59-64. Zob.: również J. Kosmala, *Autorytet nauczyciela w teorii i badaniach socjologicznych*, Częstochowa 1999.

⁴⁷ L. Bandura, *Talent pedagogiczny nauczyciela*, [w:] „Encyklopedia pedagogiczna”, pod red. W. Pomykało, Warszawa 1993, s. 10.

⁴⁸ E. Kozak, *Szkoła jako środowisko (de-) stabilizujące autorytet nauczyciela*, [w:] *O autorytecie w wychowaniu i nauczaniu*, pod red. M. Bednarskiej, Toruń, s. 113.

społecznej, charakteryzującej się takimi przejawami, jak: inteligencja emocjonalna, umiejętność satysfakcjonującego współżycia z ludźmi, racjonalne kierowanie własnym życiem, rozwinięty i spójny system wartości, zdolność do autentycznego przeżywania uczuć wyższych, zdolność do autorefleksji, samoakceptacji i poczucia humoru, otwartości i motywacja do rozwoju i zmian⁴⁹.

Myślę, iż na swojej aktualności nie straciły słowa Seneki „Najmniej działa się tym, co się mówi, więcej tym, co się robi, a najwięcej tym, kim się jest”. Oczywiście nikt nikogo nie uczyni moralnie dobrym, ale świadomość tego, że istnieją określone zasady i normy wykonywania danego zawodu, z pewnością pomoże w dokonaniu właściwych wyborów.

Bibliografia

- Banach Cz., *Nauczyciel* [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. III, pod red. T. Pilch
Wyd. akademickie Żak, Warszawa 2004.
- Bandura L., *Talent pedagogiczny nauczyciela* [w:] *Encyklopedia pedagogiczna*,
pod red. W. Pomykało, Warszawa 1993.
- Buber M., *Problem człowieka*, tłum. J. Doktor, Warszawa 1993.
- Chodorowska-Chromiec M., *Kompetencje nauczycieli do podmiotowego traktowania
uczniów w wieku wczesnoszkolnym*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*,
pod red. K. Ferenz, Zielona Góra 2002.
- Czerkawska A., *Etyczny wymiar poradnictwa zawodowego*, Warszawa 2005.
- Dąbrowska T.E., Wojciechowska-Charlak B., *Między praktyką a teorią*, Lublin 1996.
- Drzeżdżon W., *Etyczno-deontologiczne kompetencje nauczyciela-wychowawcy*, „*Studia
Gdańskie*”, t. IV, s. 206.
- Denek K., *O nowy kształt edukacji*, Wyd. akapit, Toruń 1998.
- Encyklopedia psychologii*, pod red. Wł. Szewczuk, Warszawa 1998.
- Fryckowski E., *Etyka a rozum pedagogiczny – problemy moralne profesji nauczycielskiej*
[w:] *Krytyka rozumu pedagogicznego*, pod red. S. Sarnowski, WSP Bydgoszcz 1993.
- Górniewicz J., *Kategorie pedagogiczne*, Wyd. Uniw. Warmińsko-Mazurski Olsztyn 2001.
- Hamer H., *Rozwój przez wprowadzenie zmian*, Centrum Edukacji Medycznej,
Warszawa 1998.
- Homplewicz J., *Etyka pedagogiczna*, WSP Rzeszów Warszawa 1996.
- Homplewicz J., *Sposoby pojmowania wartości*, [w:] „*Wychowawca*” 4, 1999.
- Kant I., *Uzasadnienie metafizyki moralności*, przekł. M. Wartenberg, Kęty 2002.
- Karawajczyk W., *Kształcenie dorosłych w ujęciu andragogicznym*,
[w:] „*Colloquium*” 1, 2009.
- Kawula St., *Wsparcie młodzieży* [w:] *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy
socjalnej*, pod red. D. Lalak, T. Pilch, Żak, Warszawa 1999.

⁴⁹ H. Hamer, *Rozwój przez wprowadzenie zmian*, Warszawa 1998, s. 5-10.

- Kobyłecka E., *O kompetencjach aksjologicznych nauczyciela-wychowawcy*, [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, pod red. K. Ferenz, Redakcja Wydawnictw Humanistyczno-Społecznych UZ, Zielona Góra 2002.
- Kotarbiński T., *Pisma etyczne*, pod red. P. Smoczyńskiego, Ossolineum, Wrocław-Warszawa 1987.
- Kozak E., *Szkoła jako środowisko (de-) stabilizujące autorytet nauczyciela* [w:] *O autorytecie w wychowaniu i nauczaniu*, pod red. M. Bednarskiej, Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Knowlles M.S., *Edukacja dorosłych. Podręcznik akademicki*, PWN Warszawa 2009.
- Kwaśnica R., *Wprowadzenie do myślenia o nauczycielu*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, pod red. Zb. Kwieciński, B. Śliwierski, PWN, Warszawa 2003.
- Kwiatkowska H., *Nauczyciel w sytuacji zmieniającej się szkoły* [w:] *Pedagogika ogólna i subdyscypliny*, L. Turoś, Żak, Warszawa 1999.
- Lazari-Pawłowska I., *Etyki zawodowe jako role społeczne* [w:] Lazari-Pawłowska I., *Etyka. Pisma wybrane*, Zakł. Im. Ossolińskich, Wrocław 1999.
- Lewowicki T., *Przemiany oświaty. Szkice o ideach i praktyce edukacyjnej*, Wyd. Żak, Warszawa 1997.
- Marcińczyk B., *Z badań nad autorytetem osobowym*, „Ruch Pedagogiczny” 1-2 1990.
- Marczuk M., *Pracownicy i działacze oświaty dorosłych*, [w:] *Wprowadzenie do andragogiki*, pod red. T. Wujek, Instytut Technologii Eksploatacji, Warszawa 1996.
- Mika S., *Mądrość, a nie strach buduje autorytet* [w:] „Psychologia w szkole”, 2006 nr 9.
- Melibruda J., *Ja-Ty-My. Psychologiczne możliwości ulepszania kontaktów międzyludzkich*, Instytut Psychologii Zdrowia, Warszawa 1980.
- Nijakowski M., *Humanizm podstawą etyki zawodu nauczyciela* [w:] „Nauczyciel i wychowawca”, 1973 nr 3.
- Nowak M., *Podstawy pedagogiki otwartej. Ujęcie dynamiczne w inspiracji chrześcijańskiej*, Lublin 1999.
- Okoń W., *Wszystko o wychowaniu*, Żak, Warszawa 2009.
- Olbrycht K., *Wychowanie a wartości*, [w:] *Pedagogika ogólna. Problemy aksjologiczne*, pod red. T. Kukołowicz, KUL, Lublin 1997.
- Pedagogika społeczna; człowiek w zmieniającym się świecie*, pod red. Tadeusza Pilcha, Żak, Warszawa 1993.
- Ptak T., *Pomoc nauczyciela w wyborze wartości moralnych* [w:] *Etyczny wymiar edukacji nauczycielskiej*, pod red. A. Rumińskiego, Wyd. Impuls, Kraków 2004.
- Scheler M., *Resentyment a moralność*, tłum. J. Garewicz, Czytelnik, Warszawa 1997.
- Scheler M., *Pisma z antropologii filozoficznej i teorii wiedzy*, przekł. S. Czerniak, PWN, Warszawa 1998.
- Semków J., *Nauczyciel andragog wobec wyzwań cywilizacyjno-kulturowych współczesnego świata*, [w:] *Nauczyciel andragog u progu XXI wieku*, pod red. W. Horyń, Wyd. UWR, Wrocław 2020.

- Stech K., *Kompetencje zawodowe nauczyciela – spojrzenie na problem* [w:] *Kompetencje nauczyciela wychowawcy*, pod red. K. Ferenz, Wyd. Humanistyczno-Społeczne, Zielona Góra 2002.
- Strykowski W., *Kompetencje nauczyciela szkoły współczesnej*, eMPI Poznań 2003.
- Tchorzewski A.M., *Wielopłaszczyznowa odpowiedzialność nauczyciela*, [w:] *Odpowiedzialność jako wartość i problem edukacyjny*, pod red. A.M. de Tchorzewski, Wydawnictwo Wers, Bydgoszcz 1998.
- Tomilo J., *O wychowaniu dorosłych. Szkice i rozważania*, Akademia Humanistyczna im. Gieysztora, Pułtusk 2008.
- Wagner I., *Stalość czy zmienność autorytetów*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2005.
- Wejland A., *Autorytet rodziców i rodzinna wspólnota wartości*, „Studia socjologiczne”, 1970, nr 3.
- Zajdel K., *Zmienne społeczne i ich konteksty interpretacyjne* [w:] *Interdyscyplinarność i transdyscyplinarność pedagogiki. Wymiar teoretyczny i praktyczny*, pod red. R. Włodarczyka, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Zawadzki K., *Funkcje nauczyciela edukacji dorosłych*, [w:] *Edukacja dorosłych*, nr 3/2001 Łódź 2001.

Olga Jabłonko

Znaczenie etyki zawodowej w pracy andragoga

Celem artykułu jest przybliżenie czytelnikowi znaczenia etyki zawodowej w pracy andragoga. Problematyka ta nabiera szczególnego znaczenia w zawodach, wywierających wpływ na jednostki i całe grupy społeczne. Dlatego warto w obecnym świecie poruszać problematykę etyczną.

Słowa kluczowe: etyka, nauczyciel, andragog, wartości.

The importance of professional ethics in the work of andragog

The aim of the article is to introduce the reader to the importance of professional ethics in work, andragoga. This is getting of particular importance in occupations that affect individuals and whole social groups. Therefore, it is worth reminding that ethics plays a significant role in professional work as well as in personal life.

Keywords: ethics, teacher, andragog, values.

Translated by Olga Jabłonko